

Столицею декабристського руху була Кам'янка



14 грудня 1825 року на Сенатській площі в Петербурзі, коли на престол мав зійти Микола I, розпочалося повстання декабристів. Того дня на площу прийшли майже три тисячі солдатів та матросів, очолювані тридцятьма офіцерами-декабристами. Імператор ще за два тижні знав про підготовку замаху. Втім, спочатку він справді розгубився. До повстання на Сенатській площі декабристи старанно готувалися ще з 1821 року, коли в Україні було створене Південне товариство. Велася така підготовка і в тихому та мальовничому містечку на Черкащині — Кам'янці. Тут розташовувалася центральна садиба Катерини Давидової, матері декабриста Василя Давидова, який був одним із керівників Кам'янської управи.

Вістка про заколот дійшла до імператора із «зеленого» млиночка

Біля «зеленого» будиночка в Кам'янці, де колись так любили збиратися декабристи, — справжня лісова тиша. І хоча до центру міста тут рукою подати, та серед високих струнких дерев рукотворного парку абсолютно не чути міського шуму. «Центральна садиба Катерини Давидової була он там, на горі. А тут — вдалині — декабристи могли спокійно і в тиші збиратися на свої бесіди. У XIX столітті тут також ріс парк, а ще повсюди було насаджено кущі бузку. Туди трохи далі, посередині річки Тясмин, є кам'яна скеля, на яку декабристи на човнах любили їздити», — розповідає старший науковий співробітник літературно-меморіального музею Пушкіна і Чайковського Емілія Толстих. Вона каже, що неподалік «зеленого» будиночка в Кам'янці зберігся ще й «зелений» млиночок Давидових. Це невеличка двоповерхова вежа. З нею пов'язують перший донос на декабристів. За однією з версій, у той час як декабристи на другому поверсі млиночка вели політичні дискусії про майбутнє повстання, на першому поверсі ремонтом займався викликаний Давидовим механік Шервуд. Він ту бесіду й підслухав. За іншою версією, англієць почув розмови декабристів, коли вони купалися у ставку поруч. Тож про підготовку замаху в далекій Кам'янці імператор дізнався ще до початку повстання на Сенатській площі.



Щоб виростити орхідеї, в оранжерей спалювали 17 підвод дров

Кам'янка дісталася Катерині Давидовій як подарунок від її дядька — князя Потьомкіна Тавричеського. «Загалом Потьомкін тоді подарував своїй племінниці Катерині Самойловій, за першим шлюбом — Раєвській, а за другим — Давидовій, 30 сіл. Із цих населених пунктів Катерина Миколаївна вибрала для центральної садиби саме Кам'янку, особливо мальовниче місце», — веде далі Емілія Толстих. «Давидови торгували лісом і зерном, вирощували буряки. У власності родини був двоповерховий будинок, рудня, свічкарня, спиртовий та цукровий заводи. Біля маєтку ріс великий сад, а ще була своя

оранжерея. Катерина Миколаївна дуже любила квіти. Для того, щоб у теплиці росли орхідеї, троянди та герані, за зиму спалювали 17 підвід дров. Давидови мали свій драматичний театр, оркестр і влаштували у себе бали. А восени, коли в день святої Катерини відзначали іменини Катерини Миколаївни, з Петербурга спеціально запрошували гренадерів і стріляли з гармат», — зазначає Галина Таран. За її словами, на день народження Катерини Миколаївни до Кам'янки приїжджали Михайло Бестужев-Рюмін, Павло Пестель, Сергій Муравйов-Апостол та інші. Саме тоді тут зароджувався декабристський рух, а святкування дня народження Катерини Давидової використовували для підготовки повстання. І такі розмови точилися саме в «зеленому» будиночку. Ця хатинка слугувала для родини винятково як місце відпочинку. «Зеленим» будиночок Давидові називали через його зелений дах та такого ж кольору віконниці (саме так він виглядає і дотепер). І хоча зовні ця будівля, де сьогодні міститься музей Пушкіна та Чайковського, здається невеликою, всередині «зеленого» будиночка доволі просторо. Музейники розповідають, що у Давидових там були шахові столики, бібліотека, більярдна кімната, стояв рояль, а для дітвори було обладнано гойдалку. Від неї й нині на стелі збереглися масивні кріплення.

Кам'янська управа повинна була готувати полки до повстання

У Катерини Давидової було три сини. Найстарший — Микола Раєвський — народився у першому її шлюбі. А від другого шлюбу із суворовським генералом Львом Давидовим вона мала синів Олександра та Василя. Відомий випадок, коли Олександр вдарив єврея і той подав на нього позов. За рішенням суду Олександр Давидов мав виплатити постраждалому від його рук чоловікові 25 рублів. Олександр приніс тому необхідну суму і тут таки віддав йому ще 25 рублів та знову відлупцював. Зовсім інший за характером був Василь, який у майбутньому і став декабристом. Ще 15річним він пішов на службу до гусарського полку, пізніше брав участь у вітчизняній війні 1812 року і дійшов до Парижа. Думка про те, що в Російській імперії треба щось міняти, зародилася в душі Василя Давидова після ознайомлення із життям тодішньої Франції. Це бажання укріпилося, коли пізніше в Петербурзі доля звела його з майбутніми декабристами. Тому після 1820 року, коли Василь Давидов повертається до Кам'янки, це містечко і стає центром декабристського руху. У музеї розповідають, що Катерина Давидова була вольовою жінкою, але її менший син Василь теж був із характером. Проти волі матері він одружився на вихованці Катерини Миколаївни — Олександрі, котра була донькою дворянина та кріпачки. «Вони жили без вінчання. Вже мали чотирьох дітей, коли Василь Давидов нарешті одержав благословення на свій шлюб від матері. Вже після вінчання у них народилося ще два сини», — зазначає Емілія Толстих. «Василь Давидов був доброю людиною. За переказами, коли серед його кріпаків померла породілля і сиротою залишилося немовля, він прилаштував маля до жінки, котра його вигодувала. При цьому годувальницю було звільнено від панщини», — розповідає директор Кам'янського історико-культурного заповідника Галина Таран. Вона каже, що саме Василь Львович, після створення Південного товариства, очолив Кам'янську управу. А другим керівником став Сергій Волконський. Розміщена неподалік військових поселень, Кам'янська управа мала готувати полки до повстання. Історія свідчить, що саме у Кам'янці випрацьовувалася військова тактика повстання, що саме тут обговорювалися основні питання «Русской Правды» — документа про майбутній республіканський устрій Росії. На одному із зібрань декабристи навіть дебатовали запропоноване Павлом Пестелем знищення царської родини. Пізніше, вже після поразки повстання декабристів, найтяжчою провиною Василя Давидова та Сергія Волконського суд назве саме підтримку цієї пропозиції.

За участь у декабристському русі Давидов одержав 20 років каторги

Спочатку виступ на Сенатській площі декабристи планували на літо 1826 року. Та через смерть Олександра I у листопаді 1825 року передумали. Саме ж грудневе повстання захлинулося через нерішучість багатьох декабристів, наказу яких чекали солдати, котрі стояли на Сенатській площі. Тому ініціативу взяв у свої руки імператор, віддавши наказ відкрити вогонь по заколотниках. Із 579 осіб, притягнутих до відповідальності за повстання в Петербурзі, 289



осіб було визнано винними. І хоча Кам'янська управа на Сенатській площі не стояла, та за участь у декабристському русі Василь Давидов одержав 20 років каторги. З ним до Сибіру поїхала і дружина Олександра. «Своїх шістьох дітей, народжених у Кам'янці, вони змушені були залишити вдома. Адже цар не дозволив брати у заслання дітей», — продовжує Емілія Толстих. Вона каже, що пізніше вирок для Давидова було змінено, і він одержав 7 років каторги та 13 років поселення в Красноярську. Там Давидови заснували школу, де дружина декабриста Олександра Іванівна навчала дітей. На жаль, Василю Львовичу не судилося дожити до амністії, він помер у 1856 році і похований у Красноярську. Тож до рідної Кам'янки повернулася тільки Олександра Іванівна із сімома дітьми, котрі народилися в Давидових на засланні. Її зустрічали на рідній землі хлібом—сіллю. У ту пору Кам'янкою керували два сини Давидових, які вирости на батьківщині. Звісно, що містечко не мало вже такого розквіту, як при Катерині Давидовій: після повстання декабристів воно занепало. Сама Олександра Давидова прожила в Кам'янці до 93 річного віку.

Кам'янка пам'ятає своє минуле

У місцевому музеї про декабристське минуле розповідає цікаво обладнана експозиція. Директор Кам'янського історико—культурного заповідника Галина Таран каже, що кожного року тут буває більше 30 тисяч туристів. Гостям у Кам'янці є що подивитися. Приміром, відвідувачам обов'язково показують родинний рояль Давидових, що досі зберігається в «зеленому» будиночку. Кажуть, що цей інструмент нині є одним із кращих в Україні. На ньому в Кам'янці традиційно проходять конкурси пам'яті Петра Чайковського. Тут же, в «зеленому» будиночку, стоїть і піаніно Петра Чайковського, котре подарувала композитору його сестра Олександра. Сестра композитора була дружиною Льва Давидова, сина декабриста. Досі в Кам'янці зберігся її будинок. У 1865 році Чайковський вперше приїхав до неї в гості, а потім протягом 28 років бував у Кам'янці щороку і грав на цьому інструменті. А ще з «зеленим» будиночком пов'язане завершення Олександром Пушкіним «Кавказкого пленника». «Василь Львович Давидов навіть хвалився, що завжди закривав двері, коли Пушкін писав той твір, щоб слуги не переплутали писанину поета», — зазначає Емілія Толстих. Вона каже, що Пушкін двічі був у Кам'янці. В один зі своїх приїздів він потрапив на перший з'їзд декабристів...

